

gild. Cal dir que ambdues peces porten, al revers, un monograma cruciforme perfectament llegible com SPAL, és a dir, la antiga Hispalis o Sevilla. Aquestes peces estan clarament relacionades amb les que portaven ERM i que ja vàrem descriure nosaltres, l'evidència de les quals ella encara ha pogut augmentar fins als sis exemplars.

Ja hem dit abans que aquesta peça amb ERM ha estat ignorada pels nostres contradictors. Pliego pensa, pietosament, que això va succeir perquè la vàrem publicar en un apèndix, però també veu que més endavant en vàrem publicar dues peces més en un altre article, sense que això fes canviar res.

Pliego ens mostra com el sistema de monogrames ja fou emprat en el món imperial bizantí, en alguns coures, i com els monogrames cruciformes són també retrobables en altres objectes d'origen visigòtic i no monetaris. D'altra banda, també retroba monogrames cruciformes en els amonedaments d'altres pobles germànics. Tot plegat ens demostra que es tracta d'una pràctica perfectament coherent que s'explica millor en els petits coures, a causa de l'avantatge de poder inserir llegendes llargues en peces de mida molt petita.

La seriació ERMenegild-LEOVIGILD-RECARED, tot en peces atribuïbles a Hispalis, ens canvia més el panorama ja que ens aporta una sèrie de coures indubtablement visigots i indubtablement reials. Ara caldrà, doncs, encaixar la cronologia dels altres coures d'aquesta seca que no porten nom reial.

En qualsevol cas, es tracta d'una demostració definitiva i indiscutible sobre l'emissió de coures en el context visigot i per sobirans visigots.

Miquel de Crusafont

RUEDA RODRÍGUEZ-VILA, Pablo, "Las pesas monetarias castellanas en el siglo XV", a *Omni* 12, 2018, p. 178-192.

L'objectiu de l'article de Pablo Rueda és documentar la normativa que regulava l'ús dels pesals monetaris a la Castella del segle XV i presentar un catàleg d'exemplars coneguts anteriors a la reforma dels Reis Catòlics del 1488. En total, l'autor registra fins a vuit ordres i pragmàtiques reguladores (quatre anteriors a 1488), i cataloga vint-i-cinc pesals, entre unitats, divisors i múltiples.

XSA

MODERN I CONTEMPORANI

BELLUTEAU, Georges; MELMOUX, Pierre-Yves, "La Monnaie de Perpignan (1711-1793)", editat com a *hors-série* 3 de *La Pallofe*, Associació Numismàtica del Rosselló, Société Française de Numismatique i Museu de Monedes i Medalles Josep Puig, Perpinyà, 2017, 196 pàgines.

Com a complement i ampliació de l'estudi de Christian Charlet que començem aquí mateix, aquest volum, publicat també amb motiu de les *Journées Numismatiques* de Perpinyà del 2017, fa l'estudi dels amonedaments francesos a la seca de Perpinyà des de la seva reobertura l'any 1711, gràcies a la tenaç pressió del Duc de Noailles fins al 1793. Es tracta, doncs, de les peces amb la Q, marca de distintiu de seca, que cobreix justament l'espai no analitzat ni sistematitzat per Jean Mazard (*Histoire Monétaire et Numismatique Contemporaine 1790-1963*, París, 1965), que completa la història de les emissions perpinyaneses fins a la cloenda del taller l'any 1835, en temps del rei Lluís Felip de França (1830-1848). Pocs anys més tard, la fabricació se centralitzaria a París.

El treball de Belluteau i Melmoux ha estat realitzat amb una gran minuciositat i representa una ampliació i millora d'una primera versió de 114 pàgines del 2012, que fou editat com a *hors-série* 1 de *La Pallofe*. L'estudi actual en té 196, de manera que no es tracta d'una breu posada al dia, sinó d'una reelaboració completa amb amplis sectors completament inèdits. En la introducció indiquen que han deixat de banda la història de la creació del taller, que resta ben documentat en el treball de Charlet i de col·laboradors que recensionem aquí mateix. Tot seguit, entren en matèria relacionant els directors de la seca de Perpinyà, amb les seves heràldiques i signatures, i una breu explicació de cada personatge, amb la cronologia de la seva actuació i els documents del seu nomenament. A continuació, relacionen, historien i donen les signatures i les cronologies dels gravadors, dels guardes, dels controladors, dels assajadors, dels substituïts del Procurador General i dels diferents càrrecs de la seca, ocupant en total trenta-sis pàgines de gran format.

Tot seguit, s'entra en la fabricació de les monedes; es facilita una síntesi dels documents coneguts i del seu contingut, regnat per regnat i, dins de cada un d'ells, la relació cronològica de les emissions, on es detallen les característiques bàsiques, els anys d'emissió de cada tipus amb els seus volums, les peces localitzades amb els seus pesos, peces de mostra i fotografies. Quan escau, es dona notícia de tipus desconeguts que apareixen bé a la documentació, bé en catàlegs de diverses menes, amb una valoració de la credibilitat d'aquestes fonts. Aquest sector, com és natural, resulta el més voluminós i ocupa un centenar de pàgines.

Finalment, hi ha un apèndix on hi trobem els edictes reials, amb il·lustracions de plànols de la seca i detalls de l'edifici, així com imatges de documents originals o dels seus encapçalaments. En alguns d'ells, s'hi veuen els dibuixos de les peces a fabricar. També hi ha documentació abundant referent a l'edifici de la seca i la seva història al llarg dels anys de les emissions, i fins i tot algun gravat d'algun dels gravadors.

L'obra es clou amb una copiosa bibliografia que ocupa onze pàgines i encara es completa amb un breu lèxic, la llista dels gravadors generals, les abreviatures i l'índex general.

Com es pot comprendre, l'obra conté una quantitat ingent de treball i els resultats són d'una exhaustivitat difícilment superable. Amb raó, l'eminent numismàtic francès Michel Amandry ha pogut escriure, en comentar l'obra, que es tracta de "l'estudi més complet i més detallat com mai abans s'havia realitzat en referència a la vida d'un taller monetari".

Miquel de Crusafont

CHARLET, Chritian; PROT, Richard, "Patards d'argent et de billon de la principauté de Château-Regnault décriés per le roi d'Espagne Philippe IV en 1627", *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 73/01, Paris, 2018, pp. 8-14.

El principat de Château-Regnault fou un domini dels sobirans espanyols que, en la cronologia estudiada, ocupaven llavors els Països Baixos i el Franc Comtat. El sistema monetari dels Països Baixos fou modificat l'any 1612 per l'arxiduc Albert d'Àustria i la seva esposa, la infanta espanyola Isabel, i des de llavors s'emeteren peces sobre els valors del patagó i els seus divisors, un d'ells l'anomenat *patard*. L'any 1627, el rei espanyol es queixava de les falsificacions d'aquestes monedes a diferents llocs, entre ells al principat de Château-Regnault, i prengué diferents mesures. L'any 1629, la princesa de Conty va vendre el principat al rei de França Lluís XIII i les falsificacions o còpies se seguiren batent. Fins ara, aquestes peces, que a voltes porten dates i en altres no, eren d'una gran raresa i, per tant, es feia difícil la identificació dels tipus falsificats. Els autors constaten que, des d'ara i amb molts més exemplars, aquesta separació comença a fer camí.

Miquel de Crusafont

CHARLET, Christian, amb la col·laboració de BELLUTEAU, G.; GOT, S.; LEBRAT, L.; MELMOUX, P-Y. "Le duc de Noailles et la Monnaie de Perpignan /1709-1723)", publicat com a *hors-série* 2 de *La Pallofe*, Associació Numismàtica del Rosselló, Société Française de Numismatique i Museu de Monedes i Medalles Josep Puig, Perpinyà, 2017, 141 p.

Tot i que es fa ben evident que els treballs aplegats no han estat pas improvisats, no hi ha dubte que les *Journées Numismatiques* de la Societat Francesa de Numismatique, fetes a Perpinyà l'any 2017, han estat ben fructuoses, amb l'aportació de les comunicacions habituals, però també de l'aparició de dos grans treballs que resulten fonamentals per a documentar i sistematitzar les emissions fetes al Rosselló pels sobirans francesos entre el 1711 i el 1793.

El primer d'ells és el que ara comentem, que ens documenta amb gran detall les actuacions del duc de Noailles i les seves exitoses gestions a fi de poder

tenir una seca a Perpinyà. D'una banda, i com a responsable militar de la zona i d'algunes de les campanyes en l'àmbit peninsular, hi havia en aquest entestament un mòbil, podríem dir que tradicional, en les iniciatives d'origen militar: les necessitats de finançament de l'exèrcit. Charlet, però, també hi troba altres motivacions complementàries, estudiant bé el personatge i la seva documentació sobre el tema.

El text, que recull amb tot detall les actuacions del duc des del 1709, es complementa admirablement amb l'altra monografia de Belluteau-Melmoux que també comentem aquí i que, a més de les dades documentals necessàries a una cronologia més àmplia, aporta el material numismàtic que va eixir d'aquesta iniciativa.

Miquel de Crusafont

MELMOUX, Pierre-Yves, "Catalogue des sous de Louis XIV frappés a Perpignan de 1644 a 1647. *La Pallofe* 56, Associació Numismàtica del Rosselló, Perpinyà, 2017, pp. 43-47.

No hi ha dubte que, per poder començar a pensar en treballs interpretatius, hi ha d'haver unes bones bases materials i, en el cas de les monedes medievals i modernes, també documentals. Pel que fa al numerari perpinyanès, ens consta que l'autor fa temps que treballa la part documental. Pel que fa a la part material, ara ens ha donat una mostra de la seva forma rigorosa de treball, recopilant tots els exemplars dels quals pot tenir notícia i en les descripcions dels quals no dona per segura cap peça que no hagi pogut verificar. És una forma d'evitar aquells nombrosos "fantasmes" que, a voltes, es van eternitzant en les catalogacions numismàtiques.

Melmoux ha anat cercant exemplars i els ha anat descrivint any per any, tenint en compte totes les variables: llegendes, detalls diferencials en l'encuny i contramarques, arribant així a un repertori força més complet del que fins ara s'havia anat descrivint

Miquel de Crusafont

VILA, Pep, "Joaquim Botet i Sisó, poeta, traductor, folklorista, crític i estudiós de la llengua i la literatura catalanes", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 58, Girona, 2017, p. 71-125.

És una satisfacció i, en certa manera, un alleujament per als numismàtics que la polifacètica i important figura del gironí Joaquim Botet i Sisó comenci a aflorar a la llum pública. Això és especialment important que sigui a Girona, la ciutat que lògicament l'hauria de reivindicar i que, fora d'alguna excepció

com ara el congrés que se li va dedicar fa un any, només un carrer d'extrarradi recordava fins fa poc la seva figura.

El treball, molt ben documentat i que conté exemples d'alguns dels seus textos, és especialment dedicat a la seves facetes de literat i de lingüista, però també ens fa saber d'algunes obres que manquen a la bibliografia que li vàrem dreçar al seu dia i ens informa de l'existència, a la Biblioteca de Catalunya, d'un fons de 58 cartes, gairebé totes de tema numismàtic, que constitueix el fons de manuscrits 1880, fins ara inexplorat. Aquest fons degué entrar juntament amb el manuscrit de *Les monedes catalanes* i es complementa, com diu l'autor, amb el fons de l'Arxiu Municipal de Girona, *Papers de J. Botet i Sisó*, que si bé fou treballat per nosaltres, mai l'hem publicat encara de forma exhaustiva.

Miquel de Crusafont

BOADA SALOM, Jaume. «Els ploms eclesiàstics de la parròquia de Sencelles», a *I Jornades d'Estudis Locals de Sencelles*. Ajuntament de Sencelles, Sencelles, 2018, p. 323-335.

L'únic avantatge de tenir empantanegada una investigació durant anys és que, al llarg d'aquest temps, a l'investigador li poden sorgir nombroses oportunitats per donar a conèixer una part de les seves troballes; a més, quantes més parts publica, més gent hi ha que s'assabenta de la seva cabòria. El problema, però, és que si l'espera s'allarga i les oportunitats proliferen, al final el resultat pot no tenir aquell gust de novetat que a l'autor li hauria agradat.

Això li pot estar passant a Boada sobre els ploms eclesiàstics de Sencelles: tot i que la informació localitzada sobre aquesta parròquia mallorquina en particular no és, ni de bon tros, de les més extenses, ja du publicats diversos articles sobre el tema, en els quals, a més, es veu obligat a posar el lector en antecedents perquè algunes d'elles sorgeixen fora dels àmbits numismàtics i cal aclarir què redimonis eren els ploms eclesiàstics. En aquest cas, l'autor ho ha de fer com a explicació prèvia a l'exposició de les escasses notícies que ha pogut reunir sobre els ploms de la parròquia de Sant Pere d'aquesta vila del pla de Mallorca, tot i que no per això deixen de constituir una informació inèdita. Ara només falta que l'Arxiu Diocesà de Mallorca actuï amb la diligència que s'espera d'un arxiu de la seva categoria, acabi un inventari que fa massa temps que dura i li doni a l'autor via lliure per desentranyar la informació que li falta per acabar una investigació que va engegar fa uns disset anys.

GALÍ, Jordi. *Pere Cerezo. Entre Girona i Argentina*. Fundació Josep Irla. Barcelona, 2018.

Aquest llibre homenatja Pere Cerezo, qui fou batlle de Girona durant una de les èpoques més difícils de la seva història, la Guerra contra el Feixisme. De tarannà progressista, i com tants altres personatges importants de l'època, va acabar exiliant-se al seu país natal, l'Argentina, i mai més no va tornar a trepitjar terres catalanes. La vessant numismàtica d'aquesta publicació, profusament il·lustrada amb fotografies i documents de l'època, rau en el fet que va ser precisament Cerezo una de les dues autoritats les signatures de les quals apareixen en els bitllets que l'Ajuntament de Girona va emetre durant la contesa. Un exemplar d'aquests bitllets, el de 50 cèntims, il·lustra la pàgina 129.

Jaume Boada

MEDALLÍSTICA

POELS, André; VANDAMME, Luc; VAN DRIESSCHE, Jacqueline. *Godefroid Devree-se 1861-1941*. Limburgse Commissie voor Numismatiek vzw, Bèlgica, 2018.

La comunitat de numismàtics belgues, molt activa en l'estudi i la difusió dels seus nombrosos medallistes i empreses fabricants, ha publicat força llibres des de la creació de la primera entitat especialitzada, la *Société Royale de Numismatique de Belgique - Koninklijk belgisch Genootschap voor Numismatiek*, fundada el 1841 i encara avui en actiu. Aquesta tradició s'ha vist continuada en els nostres temps amb altres entitats i una llarga llista d'estudiosos, entre els quals voldríem destacar la figura de Luc Vandamme, vicepresident de la societat *Promotie van de Medaille - Promotion de la Médaille*. Aquest antic gerent del Banc Belfius ha publicat nombrosos estudis sobre medallistes històrics i contemporanis, com Pierre Joseph Braemt, Oscar De Clerck, René Harvent, Nedda el-Asmar, Danièle Debay, Marit Hartman, Gustave Jacobs, Griet Jonker, Jouvenel, Dolf Ledel, Alfons Mauquoy, Hedwig Pauwels, Marcel Rau, Raf Mailleux, Alphonse Michaux o Charles Van der Stappen, entre d'altres. També és autor d'estudis globals sobre les medalles del Congo, les del Festival de Música d'Anvers, les de la reina Elisabeth, les del Museu de la Ginebra de Hasselt, les que representen Pieter Paul Rubens, les dels nobles belgues de 1830 als nostres dies, les de la col·lecció numismàtica del príncep Karel, així com de l'*Enciclopèdia dels medallistes de la Seca de Brussel·les*.

Algunes d'aquestes publicacions les ha elaborat a títol individual, i d'altres en col·laboració amb diferents estudiosos, com succeeix en el nou llibre *Gode-*